

РОЗДІЛ 2. ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА ВИХОВАННЯ

УДК 304.2: 316. 61 – 057. 87

СУТНІСТЬ, СТРУКТУРА ТА ЗМІСТ ГЕНДЕРНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ УНІВЕРСИТЕТУ

Васильченко О.І., викладач

Запорізький національний університет

Стаття присвячена визначенню сутності та змісту гендерної культури студентів університету. У статті також виокремлено та проаналізовано структурні компоненти гендерної культури студентської молоді.

Ключові слова: гендерна культура, гендерна рівність, гендерні цінності, гендерні знання, гендерні норми поведінки.

ВАСИЛЬЧЕНКО Е.И. СУЩНОСТЬ, СТРУКТУРА И СОДЕРЖАНИЕ ГЕНДЕРНОЙ КУЛЬТУРЫ СТУДЕНТОВ УНИВЕРСИТЕТА / Запорожский национальный университет, Украина.

Статья посвящена определению сущности и содержания гендерной культуры студентов университета. В статье также выделены и проанализированы структурные компоненты гендерной культуры студенческой молодежи.

Ключевые слова: гендерная культура, гендерное равенство, гендерные ценности, гендерные знания, гендерные нормы поведения.

VASYLCHENKO O.I. ENTITY, STRUCTURE AND CONTENT OF UNIVERSITY STUDENTS GENDER CULTURE / Zaporizhzhya National University, Ukraine.

The article is devoted to the definition of entity and content of university students' gender culture. Structural components of students' gender culture are determined and analyzed.

Key words: gender culture, gender equity, gender values, gender knowledge, gender norms of behavior.

Перетворення, які відбуваються в сучасному суспільстві та системі вищої освіти, створюють реальні передумови для повноцінного розвитку студентів - юнаків та дівчат згідно з їхніми унікальними гендерними особливостями, які сприяють самореалізації жіночої або чоловічої індивідуальності, формуванню гендерної культури, яка ґрунтується на ідеї гендерної рівності в різних сферах життєдіяльності суспільства.

Недооцінка гендерного аспекту в системі освіти може призвести до її недостатньої ефективності та якості через відсутність гендерного компоненту в змісті. Студентам університету доведеться самостійно опрацьовувати гендерні проблеми в подальшій діяльності, стикатися з ситуаціями гендерної нерівності, відчувати, що гендерні уявлення та стереотипи щодо ролі жінок та чоловіків, які існують в культурі суспільства, не завжди співвідносяться з проявом власної унікальної гендерної ідентичності, тим самим породжуючи внутрішній конфлікт особистості.

Існуючи в культурі суспільства, гендерні стереотипи щодо ролі чоловіків та жінок, уявлення, якими повинні бути «справжні» жінки та чоловіки, призводять, на нашу думку, до появи та поширення гендерних упереджень у різних сферах життєдіяльності людини, які гальмують розвиток особистості, заважають її самореалізації та адаптації в соціумі.

Так, згідно з Ш.Берн у суспільстві існує прояв таких гендерних упереджень щодо жінок в професійній сфері, як:

1. Жінки роблять менший внесок у роботу підприємств.

2. Жінки не можуть бути керівником та лідером.
3. Існування «неписаних» норм у професійній сфері, згідно з якими на високі посади призначають чоловіків.
4. Обов'язки жінок по догляду за сім'єю заважають їм здобувати досвід та реалізовуватися в професійній сфері тощо [2].

Питанню впровадження гендерного підходу, гендерного компоненту в систему вищої школи присвячені праці О. Болотської, Л. Булатової, Л. Бут, М. Бояркіної, С. Гришак, Т. Голованової, Т. Дороніної, Н. Кічук, В. Кравець, О. Луценко, Л. Міщик, І. Мунтяна, М. Раздвилової, О. Севаст'янової, Ю. Стребкової, О. Сухомлинської, С. Шакірової, Л. Штильової, Л. Черепанової, О. Цокур, Ф. Храмцової. Низка наукових праць обґрунтовує важливість гендерного компоненту в професійній компетентності випускників вищих педагогічних закладів освіти (О. Вороніна, І. Горошко, О. Здравомислова, О. Кікінежді, В. Кравець, І. Мунтян, Л. Попова, І. Тартаковська, Г. Тьомкіна). Гендерній компетентності як складовій професійної компетентності фахівця, що пов'язується з формуванням гендерної культури особистості присвячені наукові праці О. Болотської, С. Гришак, Т. Дороніної, І. Кльоціної, І. Мунтяна, М. Раздвилової, С. Рожкової.

Однак, як зауважує вітчизняна дослідниця О.Цокур, завдання з формування гендерної культури студентів університету «залишається теоретично недостатньо обґрунтованим і практично остаточно не вирішеним, оскільки в сучасних дослідженнях з педагогіки вищої школи не подано науково обґрунтованого визначення її сутності й структури, а також дієвої педагогічної концепції й відповідної технології розвитку означеного новотвору їхньої особистості» [20, с.641].

Тому метою статті є проведення аналізу сутності, змісту гендерної культури студентів університету та її структури, що стане основою для подальших наукових досліджень щодо умов формування гендерної культури студентів університету.

Розгляд феномена «гендерна культура студентів університету» передбачає аналіз його складових категорій - «культура», «гендер», «студенти університету».

У науковій літературі існує багато різних визначень культури та її класифікації. Аналізуючи феномен «культура», автори-дослідники дійшли висновку, що найбільш поширеним у філософії та культурології є діяльнісний підхід, у межах якого культура розглядається як процес творчої діяльності або специфічний спосіб людської діяльності. У суспільстві результати людської діяльності передаються через закріплені в соціальному досвіді типи поведінки, під час соціалізації [8].

Із точки зору педагогіки, культура визначається, як рівень освіченості, вихованості людей, а також рівень оволодіння певною галуззю знань або діяльності [5].

У контексті аналізу феномена «культура» особливу увагу науковці приділяють дослідженню мови, яка не існує поза культурою і є одним із видів людської діяльності та компонентом культури.

Так, дослідниця С. Тер-Мінасова називає мову дзеркалом культури, в якому відображається не тільки реальний світ, у якому живе людина, але й свідомість народу, традиції, звичаї, система цінностей та ін. Мова, продовжує авторка, є носієм культури та її знаряддям, яке формує особистість людини та завдяки якому людина з дитинства засвоює культурний досвід поколінь [19].

Російська дослідниця Л.Базарова підкреслює, що мова не тільки називає те, що існує в культурі, але й формує культуру, знаходячись в ній [1].

Аналіз наукової літератури виявив, що дослідники одностайні в тому, що культура, пов'язана з позитивною діяльністю людини та характеризується як процес придбання особистістю вмінь, знань, що спрямовують її поведінку або рівень оволодіння цією діяльністю [7], [17].

Таким чином, ми можемо розглядати культуру як: 1) сукупність основних складових (цінності, знання, норми поведінки); 2) рівень оволодіння людиною головними складовими.

Виходячи з цього, можна говорити про культуру особистості, яка свідчить про рівень її оволодіння головними складовими, а саме певними цінностями, знаннями та нормами поведінки.

Розглядаючи поняття «гендер», вітчизняний дослідник гендерної педагогіки В.Кравець зауважує, що термін «гендер» вказує на соціальний статус і соціально-психологічні характеристики особистості, які пов'язані зі статтю і сексуальністю, але виникають у взаємодії з іншими людьми [10], тоді як «стать» - це поняття, яке об'єднує всю сукупність тілесних, фізіологічних характеристик, на основі яких людину вважають жінкою чи чоловіком.

У той же час закордонний дослідник Харріс (1989) розуміє гендер як культурний термін, який приписує характеристики людям залежно від їхньої статі, що включають, засновану на культурних очікуваннях поведінку чоловіків і жінок. На думку Константін, (2000), гендер - це конструкт, який розвивається через процес соціалізації культурних атрибутів, які складаються з поведінки і характеристик, що пов'язані з чоловічою та жіночою біологічною статтю [22].

Незважаючи на те, що гендерні дослідження почали свій розвиток у 80 - і 90 - і роки і стали досить розповсюдженими, але розуміння і використання поняття "гендер", застосовані в ході досліджень, дуже різні. Однією з поширених теорій, яка, на нашу думку, допомагає зрозуміти механізм творення гендерних стереотипів, гендерних ролей та упереджень в культурі суспільства, є теорія соціального конструювання гендеру.

Згідно із зазначеною теорією, конструювання гендеру реалізується інститутами соціалізації (сім'я, заклади освіти тощо) через трансляцію сформованих у культурі уявлень про те якими повинні бути чоловіки та жінки, формуючи гендерну культуру суспільства.

Отже, узагальнюючи, ми можемо зазначити, що гендерна культура – це частина загальної культури, яка представлена у вигляді цінностей, знань, норм поведінки, які пов'язані з гендерними уявленнями особистості щодо ролі чоловіка та жінки в будь-яких сферах життєдіяльності людини та, з іншого боку, гендерна культура це - рівень оволодіння цими складовими, гендерними знаннями, гендерними цінностями, гендерними нормами поведінки. Тип гендерної культури суспільства або особистості залежить від домінування патріархатних традиційних або егалітарних гендерних цінностей.

Ми переконані, що на сучасному етапі гендерну культуру студентів університету неможливо розглядати відокремлено від їхньої загальної культури. На сьогодні вона має відповідати вимогам суспільства, задекларованим у Програмі ООН «Цілі розвитку тисячоліття в Україні». Серед поставлених цілей програми - досягнення гендерної рівності [16].

Проблема формування гендерної рівності студентської молоді відображена в працях Т.Голованової. Ми цілком погоджуємося з думкою науковиці, яка вважає, що гендерна культура студентів університету ґрунтується на ідеї гендерної рівності - виключенні дискримінації за статевою ознакою [4].

Ми впевнені, що ідея гендерної рівності забезпечує паритетність у взаємовідносинах між представниками різної статі, що є корисним для розвитку, самореалізації представників обох статей у різних сферах суспільства.

Дослідженню ідеї гендерної рівності та її інтеграції в професійну освіту присвячені також праці О. Вороніної, С. Гришак, Т. Мельник.

Розглядаючи сутність гендерної культури студентів університету, неможливо не враховувати особливості майбутніх фахівців. Студентська молодь стає предметом досліджень різних наук. Із точки зору соціології, молодь, яка навчається в університеті, характеризується вразливістю та підвищеною соціальною сприйнятливістю усіх проблем, що хвилюють суспільство. Водночас у середовищі студентства відбувається складна взаємодія різних культур, цінностей, психологій. «Входження» в систему вищої школи, набуття нового соціального стану супроводжуються докорінною перебудовою динамічного стереотипу, засвоєнням спочатку зовнішніх атрибутів, а потім і внутрішнього змісту свого соціального статусу – студента. Це створює позитивну атмосферу для формування особистості студента, його самовиховання [17].

Майбутні фахівці приходять до вищого навчального закладу здебільшого зі стереотипованими уявленнями щодо ролі чоловіка та жінки в різних сферах життєдіяльності завдяки отриманому досвіду гендерної соціалізації та є носіями гендерної культури суспільства завдяки ідентифікації себе з цінностями, знаннями та нормами поведінки, домінуючими в даній культурі.

Процес гендеризації студентів підсилюється засобами масової інформації, мови, які доводять, що жінки й чоловіки різні, і що між ними існує нерівність, яка зумовлена їхніми відмінностями, а отже, є виправданою [11]. У навчальному закладі під впливом навчального курсу двоякого роду: офіційного (у вигляді підручників тощо) та паралельного, “прихованого” курсу (у формі неформальних взаємодій, і з викладачами, і з іншими студентами), відбувається процес конструювання та підтримання вже існуючих гендерних стереотипів, всі стосунки відтворюють закладені в культурі уявлення про жінок, як підлеглих, а про чоловіків як про домінуючих [10], [11], [14].

Таким чином, завдяки отриманому досвіду з гендерної соціалізації відбувається становлення гендерної ідентичності особистості. *Гендерну ідентичність* автори словника сучасного гендерного мислення тлумачать як «осмислене самовіднесення особою своєї приналежності до жіночої чи чоловічої статі на основі усвідомлення певних особистісних якостей, індивідуально-типологічних особливостей, рис характеру, способів поведінки, що сприймаються як свої, реальні» [13] або усвідомлення себе пов'язаним з культурними визначеннями чоловічості й жіночості, переживання особистості своєї відповідності гендерним ролям [14], [15].

Гендерна ідентичність формується з часу народження дитини, в процесі виховання, на основі існуючих у суспільстві уявлень та еталонів поведінки, самореалізації особистості як чоловіка й жінки і триває все життя [13].

Отже, на наш погляд, відбувається взаємний вплив культури суспільства та гендерної ідентичності особистості. Культура суспільства впливає на гендерну ідентичність особистості, у той же час від гендерної ідентичності залежить тип гендерної культури, який він або вона підтримує та транслює іншим. Так, як з точки зору психології, процес ідентифікації дозволяє особистості рефлексувати [7], так, на нашу думку з гендерної ідентичністю пов'язані здатність до рефлексії, уміння аналізувати власні гендерні характеристики, усвідомлення своєї унікальності як особистості.

Проблемі становлення гендерної ідентичності молоді, гендерним особливостям юнаків та дівчат присвячені праці Т. Говорун, Н. Лактионової, І. Кльоціної, В. Кравця, М. Кіммель, М. Палуді.

Вітчизняний науковець П. Терзі під час дослідження проблеми формування гендерної культури студентів визначив спілкування найважливішим фактором становлення гендерної ідентичності студентів [18]. Підтримуючи точку зору науковця, також вважаємо, що протягом взаємодії студентської молоді відбувається усвідомлення особистістю студента своєї приналежності до певної групи, яка є носієм тих чи інших цінностей, у результаті чого відбувається засвоєння складових гендерної культури з уявленням щодо нормативів фемінності / маскулінності з орієнтацією на домінування однієї статі над іншою або на партнерські взаємовідносини, співпрацю.

Як показав проведений нами теоретичний аналіз, мова - це не тільки знаряддя передачі культури, а й засіб формування культури під час спілкування. Тому особливої уваги, на нашу думку, в контексті виявлення сутності та змісту гендерної культури потребує аналіз гендерних аспектів спілкування. Гендерним аспектам спілкування присвячені наукові праці Т. Говорун, В. Кравець, М. Палуди та ін.

Таким чином, сформованість гендерної культури студентів, на нашу думку, визначається рівнем знань про прийоми гендерно чутливого спілкування, особливості їх вибору, зважаючи на закріплені в культурі суспільства гендерні стереотипи та упередження щодо «жіночого» та «чоловічого» стилю спілкування в культурі, з орієнтацією на діалогічність, принцип паритетності, уникнення дискримінаційних та агресивних висловлювань. Крім зазначеного, необхідною є наявність знань із теорії гендеру (конструювання гендерних стереотипів, уявлень та упереджень у суспільстві за допомогою гендерної соціалізації), а також знання щодо міжнародних та вітчизняних законодавчих документів щодо забезпечення гендерної рівності в суспільстві. Ефективно забезпечене гендерно чутливе спілкування між студентами, студентами та викладачем університету сприятиме, на нашу думку, ефективності засвоєння складових гендерної культури.

Проблемі формування гендерної культури молоді, що навчається, присвячені праці Ю. Бичихіна, С. Демченко, Т. Дороніної, І. Іванової, О. Кікінежді, І. Лисової, Н. Маркової, В. Терзі, О. Цокур.

Так, дослідниця І. Лисова розуміє гендерну культуру майбутнього спеціаліста як частину загальної та професійної культури, яка є динамічним утворенням особистості та сприяє позитивному сприйняттю гендерних взаємовідносин. На її думку, розвиток гендерної культури пов'язаний з освітою, вихованням та інформованістю, що ґрунтуються на використанні гендерного підходу [12].

Вітчизняна дослідниця, О. Кікінежді, характеризує гендерну культуру в рамках виховного процесу та змісту гуманітарних дисциплін «як знання соціально-психологічних механізмів становлення особистості жінки і чоловіка як різних біологічних, проте рівних соціальних істот» [9, с. 27].

Вітчизняна дослідниця О. Цокур надає власне тлумачення гендерної культури студентів вищих навчальних закладів - «індивідуальна характеристика їхньої особистості як членів гендерованого суспільства, яка виявляється через особливий спосіб оформлення ними своєї життєдіяльності, зумовлений їхнім прагненням до максимальної реалізації своїх сил і здатностей як представників певної соціальної статі» [20, с. 645].

Отже, дослідники одностайні в тому що, гендерна культура має гуманістичну спрямованість, з орієнтацією на рівність між представниками різної статі. У той же час гендерна культура

орієнтована на збереження індивідуальності особистості незважаючи на стать, на її повноцінну самореалізацію в будь-якій сфері життєдіяльності.

Таким чином, спираючись на теорію соціального конструювання гендеру, ми вважаємо, що сутністю гендерної культури студентів університету є творення, функціонування та передача її основних складових, заснованих на гендерній рівності, яка дозволяє уникати гендерних упереджень, сприймати власну унікальну гендерну ідентичність та з повагою ставитися до різних проявів гендерної ідентичності інших, тобто проявляти гендерно доцільну поведінку.

Виходячи із зазначеного, ми виокремлюємо головні складові гендерної культури студентів університету, які, на нашу думку, складають її зміст:

1. Гендерні цінності (в основі яких лежить ідея гендерної рівності):
  - визнання найвищою цінністю – людину, незважаючи на стать;
  - визнання унікальності власної гендерної ідентичності та повага до різних проявів гендерної ідентичності інших;
  - важливість самореалізації;
  - важливість психологічного та фізичного здоров'я.
2. Гендерні знання студентів складаються з:
  - гендерної теорії;
  - законодавчих документів щодо забезпечення рівних можливостей чоловіка та жінки, гендерної рівності;
  - психофізіологічних особливостей жінок та чоловіків;
  - різних проявів гендерної ідентичності особистості;
  - особливостей гендерно чутливого спілкування у міжстатевих взаємовідносинах;
  - ситуації гендерної нерівності;
  - важливості гендерної самоосвіти, самоаналізу.
3. Гендерні норми (гендерно доцільна поведінка студентів, прояв гендерної чутливості):
  - дотримання паритетності в сімейній та професійній сферах у міжстатевих відносинах з орієнтацією на діалогічність, співпрацю;
    - уміння використовувати гендерні знання в сімейній та професійній сферах;
    - уміння реалізації доцільних форм гендерної поведінки (уникнення гендерних упереджень, стереотипізації за ознакою статі в різних сферах життєдіяльності суспільства);
    - здатність сприймати та розуміти гендерну ідентичність іншої людини;
    - здатність змінюватися, тобто виконувати різні гендерні ролі, проявляючи андрогенні риси особистості залежно від ситуації.

Засвоєння студентами гендерних цінностей під час професійної підготовки спонукатиме їх, на нашу думку, до прояву поваги до прав іншого, співчуття, паритетності чоловіків та жінок у сімейній та професійній сферах, дбайливого ставлення до свого здоров'я, прагнення до самовдосконалення, тобто ті цінності, які допоможуть майбутнім фахівцям гармонізувати міжстатеві відносини в різних сферах життєдіяльності та зберегти власну унікальну гендерну ідентичність.

У той же час, гендерні цінності та гендерні знання призведуть, з нашої точки зору, до вироблення та дотримання студентами гендерних норм, які дозволятимуть особистості студента уникати гендерних упереджень у майбутній професійній та сімейній сферах, проявляти гендерну чутливість у процесі взаємодії, тобто проявляти гендерну культуру в міжособистісному та міжстатевому спілкуванні, що в цілому сприятиме підвищенню рівня соціокультурної адаптації студентів університету в майбутній діяльності.

Таким чином, одним з напрямків повинно стати донесення студентам інформації щодо взаємозамінності гендерних ролей в професійній, сімейній сферах (паритетність батьківства,

материнства, залучення жінок до прийняття рішень, опанування студентами та студентками різними вміннями та навичками на протигагу закріпленім у культурі уявленням та упередженням).

Отже, гендерна культура студентів університету є частиною загальної культури, складається з гендерних цінностей, гендерних знань, норм поведінки, заснованих на ідеї гендерної рівності, які забезпечують особистості студента усвідомлення своєї власної унікальної гендерної ідентичності, повагу до різних проявів гендерної ідентичності інших, орієнтацію на співробітництво в міжособистісних відносинах та прагнення до самореалізації, незважаючи на стать.

Із метою визначення структурних компонентів гендерної культури студентів університету нами був проведений аналіз наукової літератури, під час якого було з'ясовано, що в психолого-педагогічній науці та практиці системи вищої школи існує певний досвід з дослідження структурних компонентів гендерної культури молоді, що навчається. Такий досвід виявився для нас актуальним.

Так, дослідниця І.Лисова виокремлює когнітивний, операціональний, особистісно-творчий компоненти [12]. На думку вітчизняного дослідника П.Терзі, гендерна культура студентів складається з когнітивного, аксіологічного, дієво-практичного компонентів [18]. Науковець Ю.Бичихін вважає, що гендерна культура має аксіологічний, операціональний, особистісно-творчий компоненти [3]. Дослідниця Н.Шинкарьова називає когнітивний, емоційно-ціннісний, індивідуально-поведінковий компоненти [21]. На думку відомої вітчизняної дослідниці О.Цокур, гендерна культура включає наявність когнітивного, аксіологічного і дієво-практичного компонентів [20].

Дослідниця гендерної культури Т.Дороніна, вважає, що гендерна культура складається з когнітивного (система знань), емоційно-оцінного (гендерна чутливість) та практичного (реалізація) компонентів. Сукупність зазначених компонентів, на думку авторки, повинна стати критеріями сформованої гендерної культури в результаті гендерного виховання [6].

Особливу увагу авторка приділяє аналізу поняття «гендерна чутливість» та визначає гендерну чутливість як «бачення проблем нерівності, дискримінації за статевими ознаками стосовно і чоловіків, і жінок у всіх різноманітних проявах» [6, 268]. У контексті навчального процесу, з метою формування гендерної чутливості, дослідниця вважає, необхідність залучення гендерної збалансованості, що потребує «змістовний перегляд навчальних дисциплін, розробки та використання інтерактивних методик з формування гендерної культури шляхом розвитку гендерної чутливості задля виявлення різних форм дискримінації та порушення прав людини за статевими ознаками» [6, 268].

Таким чином, аналізуючи структурні компоненти гендерної культури молоді, що навчається, ми дійшли висновку, що спільним для дослідників є наявність когнітивного компоненту.

Виходячи з особливостей феномена, який ми досліджуємо, вважаємо, що гендерна культура студентів університету складається з: 1) когнітивного компоненту (знаннево-змістовий); 2) діяльнісного компоненту (практико-орієнтований); 3) рефлексивного компоненту (аналітичний). Самі ці компоненти ми обрали для подальших досліджень. Розглянемо особливості кожного з цих компонентів.

Когнітивний компонент включає в себе гендерні знання щодо гендерної теорії, міжнародних та вітчизняних документів щодо запровадження ідеї гендерної рівності в суспільство.

Діяльнісний компонент передбачає гендерно доцільну поведінку, вміння використовувати гендерні знання в сімейній та професійній сферах, аналізувати явища та ситуації гендерної нерівності, здатність сприймати та розуміти гендерну ідентичність іншої людини.

Рефлексивний (аналітичний) компонент передбачає відсутність гендерної стереотипізації та упередження в сприйнятті інших, уміння аналізувати власні гендерні характеристики, особистісне ставлення до гендерних проблем, прагнення до самовдосконалення, самореалізації.

Виокремлення рефлексивного компоненту є важливим, оскільки цей компонент включає пізнання себе, розуміння своєї значущості для оточуючих, уміння контролювати та прогнозувати результат своєї діяльності під час взаємовідносин з іншими, уникаючи гендерних упереджень та стереотипів, орієнтуватися на співпрацю, співтворчість.

Отже, перспективу подальшого наукового пошуку ми вбачаємо в розробці ефективних умов формування гендерної культури студентів університету.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базарова Л. В. К вопросу о соотношении языка и культуры. / Л. В. Базарова // Образование и культура России в изменяющемся мире. -Новосибирск, 2007. - С.72-76.
2. Берн Ш. Гендерная психология / Ш.Берн. – СПб. : Прайм – ЕВРОЗНАК, 2002. – 320 с.
3. Бычихин Ю.М. Формирование тендерной культуры студентов средних профессиональных образовательных учреждений // автореф. дис. ... канд. пед. наук 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / Ю.М. Бычихин. - . Краснодар, 2008. — 24 с.
4. Голованова Т.П. Технологізація формування гендерної рівності студентської молоді/ Т.П. Голованова // Вісник Запорізького національного університету: зб. наук. статей. – 2008. - №. 1 : сер. : Педагогічні науки . - С. 74-80.
5. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.Головко (гол.редактор). – К.: Либідь, 1997. – 374 с.
6. Дороніна Т.О. Теоретико-методологічні засади гендерної освіти та виховання учнівської молоді: [монографія] / Тетяна Олексіївна Дороніна; НАПН, Інститут вищої освіти, КДПУ, МОНМС України. – Кривий Ріг: Видавничий дім, 2011. – 331 с.
7. Дьяченко М.И. Психологический словарь-справочник./ М.И. Дьяченко, Л.А. Кандыбович – Мн.: Харвест, М.: АСТ. 2001. – 576 с.
8. История и культурология : учебное пособие для студентов вузов / Н.В.Шишова, Т.В.Акулич, М.И.Бойко и др.; под ред. Н.В.Шишовой. - Изд. второе, перераб. и доп. - М.: Логос, 2000. - 456 с.
9. Кікінежді О. Формування гендерної культури молоді: проблеми та перспективи / О.Кікінежді // Шлях освіти. – 2004. – № 1. – С.27-29.
10. Кравець В. П. Гендерна педагогіка : [навч. посібник] / В. П. Кравець. – Тернопіль : Джура, 2003. – 416 с.
11. Кімелл М. С. Гендероване суспільство/ М. С Кімелл // пер. з англ. – К.: Сфера, 2003. – 490 с.
12. Лысова И.И. Формирование гендерной культуры будущего специалиста в образовательном процессе вуза (на материале обучения иностранному языку): автореф. дис. на соискание степени канд.пед. наук: спец.13.00.08 – «Теория и методика профессионального образования» / И.И.Лысова. – Белгород. -2009 - 24 с.
13. Основи теорії гендеру : навч. посіб. / [В. П. Агєєва, В. В. Близнюк, І. О. Головащенко та ін.] – К.: Вид-во «К.І.С.», 2004. – 536 с.

14. Практикум по гендерной психологии/ Под ред. И.С. Клециной. – СПб.: Питер, 2003. – 480 с.: ил. – (Серия «Практикум по психологии»).
15. Програма розвитку ООН. Україна в 2015 році: Цілі розвитку тисячоліття, адаптовані для України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http // www.undp.org.ua/ua/millennium-development-goals](http://www.undp.org.ua/ua/millennium-development-goals)
16. Соціологія культури: навч. посіб./ [О.М. Семашко, В.М. Піча, О.І. Погорілий та ін.]. – К.: Каравела, Львів: Новий Світ – 2000 , 2002. – 334 с.
17. Терзі П. П. Формування гендерної культури студентів вищих технічних навчальних закладів: автореф. дис.канд. пед. наук: спец.13.00.04."Теорія і методика професійної освіти" /П.П. Терзі. — Кіровоград, 2007. — 21с.
18. Цокур О. С. Формування гендерної культури майбутніх фахівців упродовж їхньої професійної підготовки у вищому навчальному закладі: аналіз концептуальних засад дослідження проблеми. / О. С. Цокур // Гендерна освіта – ресурс розвитку паритетної демократії: матеріали Міжнарод. наук.- практич. конференції (Тернопіль, 27-29 квітня 2011 р.) – Програма розвитку ООН в Україні, 2011. - С. 640-646.
19. Шинкарева Н.А. Формирование основ гендерной культуры у воспитанников детского дома: автореф. дис. на соискание степени канд.пед. наук: спец. 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / Н.А.Шинкарева. - Иркутск, 2010. - 22 с.
20. Mustafa F. Ozbilgin. Equality, Diversity and Inclusion at Work. A Research Companion. Edward Elgar Publishing Limited, UK. 2009. – 448 pp. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// books.google.com.ua/books?isbn=1847203353](http://books.google.com.ua/books?isbn=1847203353)

УДК 371.134–053.6

РОЛЬ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА В РОЗВИТКУ ТВОРЧОСТІ СТАРШИХ ПІДЛІТКІВ У ПОЗАШКІЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Рись М.Ю., аспірант

Запорізький національний університет

Стаття розглядає роль соціального педагога в розвитку творчості старших підлітків при використанні методу технології проектів у позашкільній діяльності.

Ключові слова: соціальний педагог, творчість, педагогічна технологія, навчально-творчий проект.

РЫСЬ М.Ю. РОЛЬ СОЦИАЛЬНОГО ПЕДАГОГА В РАЗВИТИИ ТВОРЧЕСТВА СТАРШЕГО ПОДРОСТКА ВО ВНЕШКОЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ / Запорожский национальный университет, Украина.

Статья рассматривает роль социального педагога в развитии творчества подростка старшего возраста при использовании метода технологии проектов во внешкольной деятельности.

Ключевые слова: социальный педагог, творчество, педагогическая технология, учебно-творческий проект.

RYS M.YU. THE ROLE OF SOCIAL TEACHER IN DEVELOPMENT OF CREATION OF SENIOR TEENAGERS IN ONT-OF SCHOOL-ACTIVITY/ Zaporizhzhya national university,Ukraine.

The article examines the role of social teacher in development of creation of senior teenagers with the use of methods of technology of projects in ont-of-school activity.

Key word: social teacher, creation, pedagogical technology, educational-creative project.